

Nádas Sándor

Hát mi, balgák, hová álljunk?

Marafkó László: Bennkint

Már a cím is pontosan utal rá, hogy ennek az önéletrajzi ihletésű emlékiratnak éppen a kívül–vagy belülállás, illetve e kettő különös elegye lesz a vezérmotívuma, illetve fő kérdése. (S hogy ez milyen kínokkal, nehézségekkel jár, arra remekül erősít rá a címlaptervező Marafkó Bence – a dicséret, úgy tűnik, családban marad –, amikor a két összeillesztett helyhatározót kereszt alakúra formázza, alsó szárként egy lezuhanni akaró „n", oldalt egy magányos, szintén keresztszerű „t" tűnik elénk.)

Alakítólag, cselekvőleg részt venni a társadalmi folyamatokban, miközben megőrizzük önállóságunkat, függetlenségünket, kritikai képességünket (gerincünket, egyszerűbben szólva), ez minden közép-európai értelmiségi alapproblémája, de különösen azoké, akik az ötvenes-hatvanas évek fordulóján értek felnőtté, s akiknek a konszolidáció hétköznapjainak kihívásai beletörődések, megalkuvások, lázadozások nem szűnő láncolatából állt.

A történet egyik csúcspontján, amikor a Magyar Nemzet végzetes kettészakadásáról esik szó (visszatérünk rá mi is később) s amikor az elbeszélő éppen elnyeri – a többiek bizalmából – az egyik főszerkesztő-helyettesi posztot, az egyik munkatárs így indokolja a döntést: – Azért bízunk benned, mert te egyik csoporthoz se tartozol. A szerző ezt, érezhetően, dicséretnek könyveli el, szuverenitása elismerésének tartja. Ám rövidesen még nehezebb helyzetbe kerül, hiszen a redakcióban sztrájk üt ki, immár nincs harmadik út, az ember vagy sztrájkoló lesz vagy sztrájktörő. Ám hősünk még e képtelen helyzetben is tesz egy kísérletet örökös bennkintségének megőrzésére, nem vesz részt a sztrájkban, de céljaival – miként egy felszólalásában megfogalmazza – maradéktalanul egyetért. (Törvénytelenül elbocsátott kollegáik érdekében tagadták meg a munkát a szerkesztőség munkatársai.) Ez persze csak egy, de igen markáns példája a középenállás nehézségeinek, különösen, ha – és az elmúlt évtizedek magyar történelmében erre

megannyi példa akad – ott középen semmi sincs, csak az üresség. Aki ott ragad, nem kell igazán senkinek. Gesztusát érezhetjük heroikusnak vagy esendőnek, ízlésünk szerint, de neki egyetlen jutalma marad, a magány.

Ezt, tudniillik az emelt fővel viselt (belső) magányt, s e magány – és következményei – ábrázolását tartom e könyv legfőbb erényének. Katartikus jelenetek egész során át érzékelteti az író, hogy „regényhőse", ez a huszadik századi Rastignac (aki egyben maga a szerző, de ez az ábrázolás szempontjából mindegy) hogyan próbál kibújni újra meg újra a magány ránehezedő kabátjából, hogyan keresi, kutatja a neki való utat a világban, hogyan próbál rálelni a kételkedésre mindig hajlamos elméjének legmegfelelőbb ideológiai válaszokra (az engedélyezett – támogatott, tűrt – választékból), hogyan keresi a hozzá való társat, a kezére álló munkát, hogyan igyekszik megteremteni belső békéjét apróbb–nagyobb külső békekötések árán.

A könyv azt bizonyítja, hogy hősünk alulmaradt ebben a küzdelemben. A magány a bőréhez tapadt, a középen állásból menekülés lett, menekülés az irodalomba, a szavak birodalmába, olvasóként és íróként, menekülés a választott szakma kevéssé becsült, de nélkülözhetetlen részébe, az újságcsinálásba, mely sok évtizedes napi robotot jelent, kéziratokkal való folytonos bíbelődést, szerkesztést és szervezést, mondatok egyenesre kalapálását és munkatársak instruálását, miközben a megírandó művek nem úgy vagy nem akkor születnek meg, amikor meg kellene születniük. Ettől (is) van, hogy hősünk magányához valami folytonos elégedetlenség-érzet tapad: hogy talán nem úgy élt, ahogy szeretett volna, hogy nem mindig azt tette, mit tenni kellett volna, s hogy nem úgy, nem akkor, nem azt írta meg, amit meg kellett volna írnia. (Miközben – szögezzük ezt le itt – Marafkó László újságíróként éppúgy szép karriert futott be, mint szépíróként: több mint két tucat önálló kötetet jegyez, a legkülönfélébb műfajokban, melyek kritikai visszhangja is büszkén vállalható.)

Azt hiszem, a magányosság az ő esetében nemcsak a középen állás belső törvényéből következik, hanem valahonnan mélyebbről, a gének világából. A könyv első része, mely a gyermekkor és az ifjúkor ábrázolását adja, művészi igénnyel méghozzá, magyarázat lehet mindehhez. Marafkó első generációs értelmiségi, olyan családból jön, ahol a gondokat nemzedékek óta a szőnyeg alá söprik, ahol évekig, évtizedekig nem beszélnek a családtagok egymással, a keserűség belülről rágja, emészti őket. Az ifjú sem tudja átlépni e ráboruló hatalmas árnyékot, mi mást tehetne, költő lesz, egyéni fájdalmát az emberiség (a magyarság, az ifjúság stb.) fájdalmaként ábrázolva próbálja feldolgozni.

A magam részéről azt gondolom, hogy az is marad, egész életében, költő – noha első verseskötete alaposan megkésve, a pálya második felében lát csak napvilágot –, úgy is tekint a világra, végletesen ítélve meg a hétköznapi eseményeket is, magát emésztve olyan dolgokért, miket a többiek észre se igen vesznek. (Költői vénája egyébként prózaíróként se hagyja cserben, aforizmái, egypercesei mind-mind erre vallanak.)

A kötet második fele műfajilag eklektikusabb, a szépírói megformáltság és a magánéleti szál háttérbe szorul ugyan, de cserébe informatívabb és filozofikusabb lesz az anyag: s minthogy itt már a rendszerváltás környékén járunk, akkor, midőn elérkezett a magyar újságírás rövid aranykora, hogy aztán e jobb sorsra érdemes szakma megkezdje máig tartó lejtmenetét, minden tanúságtételnek, sőt, minden interpretációnak nagy jelentősége lehet. Különös érdeklődéssel forgathatják ezeket az oldalakat mindazok, akik a hajdani Magyar Nemzet viharos történetére kíváncsiak. Bizonyára lesznek (mint ahogy voltak is), akik az itt elősorolt eseményekre másképpen emlékeznek, de ez nem csökkenti a Bennkint forrásértékét. Marafkó László ma így látja a hajdani történeteket, s benne a maga szerepét.

Nem tudom, hogyan fogják olvasni ezt a könyvet dédunokáink (ha egyáltalán), de hogy a fiainknak-lányainknak kikerülhetetlen olvasmány lesz, az bizonyos.

(Marafkó László: Bennkint, Anonymus Kiadó, 2019.)